

**Lietuvos Respublikos Prezidentui
Lietuvos Respublikos Seimo nariams
Lietuvos Respublikos Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijai
Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centrui
Žiniasklaidai**

Kopijos:

Lietuvos laisvės kovų dalyviams, tremtiniam ir politiniams kaliniam

TAUTOS FORUMO REZOLIUCIJA

DĖL POLITIKŲ BAIMĖS MINĖTI TAUTOS 1941 M. BIRŽELIO SUKILIMĄ

2026 m. birželio 17 d.

Viešojoje erdvėje 34 Seimo nariai paskelbė užregistravę rezoliucijos projektą, kuriuo siekiama pagerbti prieš 85 metus, 1941 m. birželio 22–28 dienomis, įvykusį antisovietinį Tautos sukilimą.

Jos autoriai skelbia, kad Birželio sukilimas buvo teisėtas lietuvių tautos bandymas atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę dviejų totalitarinių režimų susidūrimo sąlygomis, atkurti sovietų okupacijos sunaikintą Lietuvos valstybingumą – pats sukilimas buvęs tiesioginis lietuvių tautos atsakas į 1940–1941 m. sovietinę okupaciją, masines represijas, trėmimus ir valstybės nepriklausomybės panaikinimą.

Rezoliucijoje skelbiama, kad Birželio sukilimo siekis atkurti Lietuvos valstybingumą turi būti aiškiai atskirtas nuo nacių įvykdytų nusikaltimų – kariniu požiūriu Sukilimas buvo nukreiptas prieš Sovietų Sąjungą, o politiniu – išreiškė Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo siekį, nesuderinamą su nacistinės Vokietijos okupaciniais planais.

Rezoliucijos rengėjai pažymi, kad abiejų okupacijų laikotarpiu tarp Lietuvos piliečių buvo ir tokių, kurie dalyvavo nusikaltimuose žmoniškumui ir Holokauste. Kartu pažymi, kad mėginimai visą Lietuvos antisovietinę rezistenciją tapatinti su nacistinio okupacinio režimo nusikaltimais kelia grėsmę objektyviam Lietuvos istorijos vertinimui ir kenkia valstybės tarptautinei reputacijai. Būtent tuo naudojasi Kremliaus propaganda siekdama visą antisovietinę rezistenciją pateikti kaip nacistinio kolaboravimo reiškinių. Todėl rezoliucijos autoriai kviečia Sukilimą ir viso okupacijų laikotarpio įvykius vertinti tiek vengiant neigti nusikaltimus, tiek nepagrįstai taikyti kolektyvinę atsakomybę Lietuvos valstybei, tautai ar rezistencijai.

Reikšdami pagarbą visiems Lietuvos piliečiams, nukentėjusiems nuo totalitarinių režimų represijų, deportacijų, persekiojimų ir masinių žudynių, rezoliucijos autoriai ragina valstybės institucijas tęsti 1940–1945 m. Lietuvos istorijos tyrimus ir sudaryti visuomenei galimybę pažinti sudėtingą okupacijų laikotarpio tikrovę visoje jos įvairovėje.

Tai nėra suverenios valstybės parlamento rezoliucija

Tautos forumas sveikina šią 34 Seimo narių rezoliuciją kaip žingsnį į priekį mėginant grąžinti Sukilimo valstybinio įvertinimo ir įprasminimo klausimą į parlamento diskusijų darbotvarkę. Tačiau politiškai ir teisiškai valstybės ir jos institucijų niekam neįpareigojančios, todėl visiškai deklaratyvios rezoliucijos turinys anaip tol neliudija šio žingsnio politinės ir istorinės drąsos. Veikiau tai yra Lietuvos politikų neryžtingumo pasakyti visą tiesą apie 1941 m. Birželio sukilimą dar vienas pavyzdys. Rezoliucijoje vėl pasirinkta atsargių išlygų bei nuolatinio teisinimosi kalba: kalbama apie būtinybę atsiriboti nuo nacistinio režimo nusikaltimų, tačiau mažai pasakoma apie esminį faktą – kad tūkstančiai lietuvių stojo į kovą prieš Sovietų Sąjungos okupaciją, siekdami atkurti savo nepriklausomą valstybę.

Tokia neryžtinga pozicija liudija ne suverenios valstybės brandžią istorinę savimonę ir savarankišką istorijos politiką, bet yra atspindys nuolatinio bandymo iš anksto atsiprašyti už savo pačios laisvės kovas. Valstybė, nedrįstanti aiškiai pagerbti savo kovotojų už laisvę, siunčia pavojingą žinią ateities kartoms – kad net pasiaukojimas už Tėvynę gali būti vertinamas ne pagal jo tikslą ir prasmę, o pagal politinę konjunktūrą arba kitų valstybių reikalavimus.

Lietuvoje yra istorikų, kurie Birželio sukilimą vertina objektyviai. Tačiau Lietuvos valdžia, pataikaudama Vakarų partneriams ir žydų bendruomenėms, vengia šį sukilimą aiškiai įvardyti kaip Tautos laisvės kovą, baimindamasi, kad jis gali būti siejamas su antisemitizmu ar nacistinės okupacijos legitimavimu.

Šiandien, praėjus daugiau kaip aštuoniems dešimtmečiams nuo Birželio sukilimo, toks atsargumas reiškia ne istorinę atsakomybę, o prisitaikėliškumą ir politinės valios stoką. Istorinė tiesa negali būti pusinė – jai reikia drąsos pripažinti lietuvių tautos pasipriešinimą okupacijai ir aiškiai atskirti jį nuo okupacijos metais įvykdytų nusikaltimų.

Jeigu Lietuvos valdžia iš tiesų siekia visapusiškos istorinės tiesos, ji privalo įgyti drąsos atverti ir sovietinio okupacinio režimo nusikaltimų istoriją, kartu KGB bendradarbių bei okupacinio represinio aparato veikėjų sąrašus. Kol šie faktai slepiami nuo visuomenės, o tikrieji represijų aparato darbuotojai yra saugomi, iškilmingos kalbos ir gedulo ceremonijos atrodo tik apgailėtina istorinio teisingumo imitacija ir parodija, dvelkianti veidmainyste ir falšu. Negalima vienu metu kalbėti apie Tautos kančias ir kartu slėpti jos kankintojus, tarnavusius okupacinei sistemai.

Istorinis sprendimas baimingai sustabdytas

Primename, kad Lietuvos Respublikos Seimas 1997 m. priėmė Lietuvos Respublikos pasipriešinimo 1940–1990 metų okupacijoms dalyvių teisinio statuso įstatymą, kuriuo pripažįstama, jog Lietuvos pasipriešinimas 1940–1990 m. sovietinei ir nacistinei okupacijoms yra teisėtas, o ginkluoto pasipriešinimo dalyviai įvardijami kariais savanoriais, neginkluoto pasipriešinimo dalyviai – laisvės kovų dalyviais, jiems suteikiant oficialų statusą.

2000 m. rugsėjo 12 d. Seimo posėdyje buvo priimtas įstatymas, kuriuo 1941 m. birželio 23 d. per Kauno radiją paskelbtas Laikinosios Vyriausybės pareiškimas „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“ buvo pripažintas Lietuvos Respublikos teisės aktu. Tačiau jau po savaitės tuometinio Seimo Pirmininko Vytauto Landsbergio iniciatyva šis sprendimas buvo

sustabdytas priėmus protokolinį nutarimą, kuriuo paskelbta, kad įstatymo priėmimo procedūra tebėra nebaigta ir įstatymas lieka priėmimo stadijoje po svarstymo.

Tai buvo neturintis precedento atsitraukimas nuo sprendimo oficialiai valstybės mastu pripažinti Laikinosios Vyriausybės nepriklausomybės deklaravimą Lietuvos Respublikos teisės aktu. Kartu tai yra gėdingas veiksmas, liudijantis, kaip stipriai Lietuvos valstybė buvo ir iki šiol išlieka paveikiama užsienio bei vidaus interesų grupių spaudimo.

Atsižvelgiant į Rusijos agresiją prieš Ukrainą ir nuolatinį pavojų Lietuvos valstybei bei iš to kylančią pareigą stiprinti visuomenės valią gintis, Birželio sukilimas šiandien kaip niekada įgyja ypatingą istorinę ir pilietinę mobilizacinę reikšmę. Neatsitiktinai Rusija ir jos interesams objektyviai tarnaujantys valstybės istorinės atminties politikos įtakotojai Lietuvoje aršiai puola Birželio sukilimą ir Laikinąją Vyriausybę, kaltindami juos tariamu pronaciškumu, nors Birželio sukilimo vienintelis tikslas buvo atkurti Lietuvos nepriklausomybę, išsivaduoti iš okupacinio jungo ir nutraukti vykdytą terorą. Sukilimo atkurta nepriklausomybė gyvavo labai trumpai, tačiau ji aiškiai parodė pasauliui, kad Lietuva nebuvo „įstojusi į Sovietų Sąjungą savo noru“, o buvo SSRS okupuota. Tūkstančiai sukilėlių per kelias dienas kovojo ir žuvo gindami Lietuvos laisvę, gelbėdami politinius kalinius bei stabdydami sovietines represijas.

Nelaisvų žmonių laisvės baimė

Apgailėtinai atrodo valstybės politinio sluoksnio ketinimai šį didvyrišką Tautos pasipriešinimo aktą paminėti tik Seimo posėdžių salėje, primant politiškai bereikšmę deklaratyvią rezoliuciją. Tauta, gerbianti savo laisvės kovotojus ir jų pasiaukojimą, tokius istorinius įvykius mini ne už uždarytų durų ir įstengia deramu politiniu lygmeniu bei tinkama teisine forma pripažinti jų svarbą savo istorijoje.

Toks elgesys ir vėl atskleidžia mūsų išrinktųjų politinį neįgalumą, jų baimę deramai įvertinti savosios Tautos laisvės kovų istoriją – baimę pripažinti vieną svarbiausių XX amžiaus Lietuvos kovos už nepriklausomybę epizodų. Tai reiškia ne vien savosios istorijos baimę – tai nelaisvų žmonių laisvės baimė.

Tautos forumo vertinimu, šis istorinis įvykis privalo būti pagerbtas aukščiausiu valstybės lygmeniu, parodant deramą pagarbą žmonėms, kurie, nepaisydami mirtino pavojaus, stojo į kovą už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Tauta, kuri nedrįsta gerbti savo laisvės kovų, rizikuoja prarasti ir pačios laisvės vertės supratimą.

Didžiutis Birželio sukilimu ir galutinai išsivaduoti iš melagingos sovietinės istoriografijos primestų pančių yra mūsų visų, Lietuvos piliečių, pareiga, jei siekiame išsaugoti sukilėlių ir partizanų krauju apgintą bei mums paliktą Lietuvos valstybę.

Todėl kartojame ir nuolat kartosime savo reikalavimą:

1. Lietuvos Respublikos Prezidentui ir Lietuvos Respublikos Seimui – įgauti politinės drąsos ir pagaliau oficialiu valstybiniu lygmeniu ryžtingai reabilituoti 1941 m. Birželio sukilimą, kaip istorinį tautos pasipriešinimo okupacijai aktą, atspindėjusį lietuvių tautos valią išsivaduoti iš sovietinės priespaudos ir atkurti nepriklausomą valstybę, nedelsiant ir vienareikšmiškai pripažįstant jį teisėtu pasipriešinimo okupacijai veiksmu, o 1941 m.

birželio 23 d. per Kauno radiją paskelbtą Laikinosios Vyriausybės pareiškimą dėl Nepriklausomybės atstatymo – Lietuvos Respublikos teisės aktu.

2. Kad būtų užkirstas kelias klaidinančioms istorinėms interpretacijoms, nedelsiant inicijuoti viešąjį visuomenės švietimą, aiškiai atskiriantį 1941 m. Birželio sukilimo tikslus nuo vėlesnių nacistinio okupacinio režimo nusikaltimų.
3. Inicijuoti 1941 m. birželio 23 d. sukilimo įtraukimą į oficialų Lietuvos Respublikos valstybės atminties kalendorių, užtikrinant, kad ši data būtų kasmet minima valstybinio lygmens renginiais, minėjimais ir švietimo iniciatyvomis, deramai pagerbiant sukilėlių siekį atkurti Lietuvos nepriklausomybę.

Pabrėžiame, kad istorinė tiesa negali būti pusinė – tikroji drąsa šiandien yra ne ieškoti formuluočių, kurios nieko neįžeistų, bet turėti valios aiškiai pasakyti: 1941 m. Birželio sukilimas buvo lietuvių tautos kova už laisvę ir Lietuvos valstybingumo atkūrimą. Būtina tirti kiekvieną nusikaltimą, kiekvieną atskirą žmogaus atsakomybės atvejį, tačiau negalima dėl atskirų asmenų veiksmų palikti istorinės užmaršties šešėlyje Tautos pasipriešinimo okupacijai ir kovojusių bei žuvusių tūkstančių patriotų aukos dėl Tėvynės laisvės.

Tautos forumo vardu:

Gaudentas Aukštikalnis
Alina Laučienė
Neringa Paškevičienė
Valdas Daraškevičius
Julius Neviera
Erikas Černauskas
Jolanta Mažylė
Almantas Stankūnas
Birutė Simutienė
Gintautas Terleckas
Jonas Česnavičius
Algimantas Saulėnas
Valentinas Šapalas

Rezoliuciją visų aukščiau nurodytų asmenų vardu pasirašo Almantas Stankūnas